

Otto Jonasens livsforløb er til ende. På 91½ års fødselsdagen døde far.

Han trængte til det. Det trediesidste, jeg hørte ham sige, var: "*hvorfor skal det dog være så svært at komme herfra?*"

Hans liv var virkelyst. Derfor var de sidste år strenge, da synstabet beskar hans mulighed for at arbejde og læse, og især da hjerneskaden satte hans aktivitet og ikke mindst hans tale i stå.

Forud gik et langt og righoldigt liv. Et liv med indre omskiftelser, der nok er større end det umiddelbart ses - men også et liv med stærke, gennemgående linier.

Hvordan blev han den mand, den Jonas, vi kender - faren, ægtemanden, bedstefaren, vennen, kollegaen, fredsaktivisten, lokalhistorikeren, havemanden, selskabsmennesket?

De seneste dage har jeg tænkt tilbage, på erfaringer med far og iagttagelser om far. Og jeg har lyttet til de bånd, han talte ind til os, om barndom og ungdom. Jeg har opdaget nogen ting, og jeg har forbundet tidligere opdagelser på nye måder. I det lys vil jeg fortælle om fars liv. Du hører det jo nok ikke selv, men jeg tror, du ville nikke til de ting, jeg drager frem.

Tiden er marts 1929 til marts 1931. Efter to u-fornøjelige læreår på Nordfyn blev Jonas som 17 årig 3-4 års gartner elev på Emdruphøj, ved Bispebjerg. Ejer og læremester var Frode Sørensen, og gartneribestyrer var Helge Kristensen. Og så kommer der to citater:

Helge Kristensen blev ved nytårstid 1930 gift med Rigmor Bjerre, og nogle måneder senere overtog de forplejningen af gartnerne. I forbindelse med deres lejlighed i gårdens vestfløj blev der indrettet en stor spise- og opholdsstue til dette formål. Vi var som en stor og glad familie, og jeg mindes mange hyggelige timer i det fællesskab. Der blev drøftet politik og meget andet, som vækkede nye interesser hos mig. Det var også der, jeg første gang stiftede bekendtskab med og blev optaget af tanken om at blive militærnægter. Af og til samledes vi til en aftenfest, når lejlighed indbød til det, med snak og sange. Højskolesangbogen blev flittigt brugt, og jeg lærte mange gode sange, som lå uden for det repertoire, jeg havde med hjemmefra. Ikke sjældent fandt et og andet talent iblandt os på at skrive en lejlighedssang, og til tider indøvede vi dilettantkomedier. Ved sådanne lejligheder kom gerne nogle af de ikke herboende og de gamle Emdruphøjere og tog del i festlighederne.

Vist var Frode Sørensen kapitalist, men ingenlunde en typisk sådan. Han var snarere patriarkalsk på en slags grundtvigsk måde. Det var karakteristisk, at han opretholdt den gamle tradition, at elever og medhjælpere var på kost i huset, noget der ellers var stærkt på retur i Københavnsområdet. Indtil fru Gerda bad om at slippe for det besvær. Han var både cand.polit. og havebrugskandidat, lektor med samfundsfag ved Landbohøjskolen, havde i nogle år været lærer på Askov Højskole, og var kirkeværge for Grundtvigskirken, som på den tid var under opførelse. Den grundtvigske atmosfære prægede hele tilværelsen på Emdruphøj. Politisk var han utvivlsomt Venstremand, men ingenlunde en forbenet sådan. Han levede stærkt med i tidens debat. På et tidspunkt husker jeg, at han gav udtryk for sin tvivl om, om han skulle stemme på Retsforbundet eller Kommunistpartiet. De to år på Emdruphøj, med det særlige miljø, hjemligt og fortroligt, som ikke bare Frode men ikke mindst Helge Kristensen og Rigmor satte godt præg på, mindes jeg som de mest lysende af min ungdomstid, næsten uden problemer og mislyd.

De ord, om *de mest lysende af min ungdomstid*, er store ord fra ham.

For mig at se blev grundlaget for fars senere liv forrykket i tiden på Emdruphøj. Han var kommet der, fordi bror Vilhelm havde aftalt det. Det er nok også det sidste, nogen har aftalt på hans vegne! Men personlighederne og det miljø, de skabte, gav gode vækstvilkår for hans selvstændighedstrang, og de gav ham eller understøttede ham i det syn på samfundets indretning, som vi siden så så stærkt udfoldet. Det handler om den enkeltes ansvar for, om han deltager i krig eller i at bekæmpe krigen. Det handler om den enkeltes ansvar for, hvordan han eller hun indretter tilværelsen for andre - børn, ægtefælle, arbejdskammerat, med-boer, kommune-fælle. Det handler om hans syn på lederskab - undertrykkelse og magtudøvelse - eller rammesætning for den andens frihed til at udfolde sig.

Han kom fra det indremissionske miljø i Assens - som han selv siden formildende har kaldt "den lyse, fynske fløj af missionen" - som også var konservativt og kongetro. Han har næsten aldrig direkte i ord taget afstand fra det, selvom den lille bemærkning *Højskolesangbogen blev flittigt brugt, og jeg lærte mange gode sange, som lå uden for det repertoire, jeg havde med hjemmefra* nok ikke er uden kritik. Men hans personlige stillingtagen til og afstandtagen fra den konservative mærkesag, det nationale militærvæsen, var et tigerspring ud af hjemmemiljøet. Jeg har aldrig hørt ham sige, om hans valg gjorde bedstefar Åge sorg - jeg tror det, men jeg tror ganske vist også, at bedstefar Åge havde format til at respektere sin søns selvstændighed.

Den selvstændighed, han åbenbart fik forløst og legitimeret i tiden på Emdruphøj, skaffede ham også den første og eneste firing. Det var i oktober 1931. En lørdag aften inddrog Vilvorde-arbejdslederen næste dags fri-søndag, hvor han første gang skulle på besøg i Gribskovlejren. Og da Jonas alligevel bare cyklede til Gribskov, mens de andre lossede azalier fra banevognen, blev han og to andre, som heller ikke accepterede sådan en ordre, fyret. Hvorefter han lod sig indkalde til Gribskov. Som tyve-årig, allerede med fire års gartner-læretid på bagen.

Af Gribskov-historien, december 1931- maj 1933, vil jeg kun fremdrage ét aspekt: det er den første erfaring som *underviser*, nemlig i esperanto. Idéen om verdenssproget som middel til fred forener engagementet hos den enkelte med omsorgen for freden: jeg vælger at få et fælles sprog, for at kunne kommunikere og også undgå eller afhjælpe konflikt. På den måde forsøger jeg at give mit bidrag til, at verden som helhed kan blive fredeligere.

Om International Ungdoms Liga, IUL: *IUL var som nævnt beslægtet med den tyske Jugendbewegung, vandrerbevægelsen, som i disse år udviklede sig stærkt, og som især indebar et opgør med autoritet og stive traditioner, det tilvante samfund med alle dets regler og normer, som børn og unge havde været vænnet til at følge som noget selvfølgeligt. At gå ind som et nyt men ikke afvigende led i kæden af samfundsborgere - at se sin fremtid på én eller anden måde i det bestående - det var blevet rokket i sin grundvold. Dette samfunds fallit i den store krig fik mange unge til at miste tilliden til de bestående normer og søge mening i tilværelsen på andre måder. Derfor spirede oppositionen til det tilvante på alle områder. Og det var ingenlunde sådan, at man blot søgte over i en oppositionel politisk ideologi - der ville man jo igen blive bundet til normer. At mange i de følgende år dog havnede i den grøft, er velkendt. Måske blev problemerne så overmægtige, at mange faldt for fristelsen til den lette løsning: forenkling, måske båret oppe af en smittende begejstring.*

Her har vi far i en nøddeskal: jeg kan ikke nøjes med at se min fremtid i det bestående - jeg må selv vælge min vej - der er ingen færdig løsning til mig. Sent i livet nåede det også frem til religionen. En stærk tro fra barndommen var blevet til en svag eller ingen tro. Du sagde: det tager et par menneskealdre at blive selvstændig.

Han kom til Askov - Ludvig Sørensen, vennen fra Gribskov og fredsbevægelsen, tilbød job og højskoleophold. Tre vintre, med mere bevidsthedsudvidelse og glæde ved at lære.

Og han kom tilbage til København, hvor han arbejdede, igen mødte Valborg og sammen med dig grundlagde det store projekt: at blive lærer, og at etablere familie.

Det store projekt blev i Svendborg. Arbejdsmarkedet for lærere kom til at sætte rammen for det. Og I realiserede det, i slid og glæde og besvær. At bygge hus, sammen med P. Bank, at indrette det, at anlægge og holde have og hus. I var begge, på den lidt stilfærdige måde, stolte af, at det lykkedes. Randi og jeg fik en god barndom. Friheden, selvstændigheden, som jeg så stærkt har hørt på fars bånd, men som vi jo også i ny og næ har hørt fra dig, mor, har vi taget til os.

At vi var jeres projekt har vi også mærket på anden vis: økonomisk støtte i uddannelse og siden. Jeres glæde ved, at vi valgte en vej og gik den, var altid at se. At I med aftens varsel rykkede ud og ryddede sparekassen for at investere i hus til Lis og mig, har jeg altid beundret. Da jeg syv år senere købte huset og opgjorde jeres fortjeneste til 25% skattefrit pr. år, fik far til at sige *Jamen, jeg er ikke kapitalist*. Og jeg måtte svare: næh, fortjenesten er faktisk *systemets* skyld.

Arbejdet i fredsbevægelsen med AmK's tryksagsafdeling, og senere som kasserer, fyldte meget. Arbejdet i det Radikale Venstre fyldte noget - og da partiet indgik forsvarsforlig, stemplede han ud: *I gik i regering for at trække socialdemokraterne til venstre - men de trak jer til højre*. Karl Skytte gav ham ret, men ikke offentligt.

Arbejdet bød far megen glæde. Det var børnene. Det var kollegerne. Jeg husker fra min tid på Østre skole fars stolthed over det, der i dag kaldes udviklingsarbejde: undervisningsmateriale for ordblindede. Og jeg husker sorgen, ordene: "det er som at forberede sin egen begravelse", da han pakkede tingene sammen for at forlade Østre Skole, på grund af ledelsen. Dog: jeg tror, det hjalp ham, da Hundahl - stadsskoleinspektøren - sagde: jeg beundrer, at De holdt ud så længe. Gode år fulgte på Vestre Skole. Men gløden, glæden fra de første år på Østre, var der nok ikke helt. Og skolen havde også nok lidt for mange hundrede børn.

Den tredie alder blev rig. Det begyndte med barselsvikariat for Randi. "Det skulle jeg have gjort for nogle år siden - tænk, at kunne komme ind i en klasse og kunne undervise, uden først at skulle få en håndfuld larmeunger til at holde kæft". Og det greb om sig med museet, hvor Henrik Jansen forstod at sætte i gang og inspirere og udgive. Far blev fortrolig med gamle borgere: Morten Jørgensen pindmøller og Jakob Jensen Samsing, hvis dagbøger han transskriberede og redigerede til udgivelse. Dengang de fandt en portbjælke i Nikolaistræde med indskriften JJS, sagde far: det er som et håndtryk fra en gammel ven. Henrik er måske det menneske, far kom nærmest i de sidste år.

Komme nær? ja vi har oplevet det, børn og ikke mindst børnebørn. Du har fortalt mange gode historier og sunget mange gode sange, solo og sammen. Vi var glade for det. I familien, og ikke mindst ude i byen i Svendborg. Du har gjort mange mennesker klogere på den by, de bor i, og det vil du blive husket for længe. Og så alligevel: Du havde mange flere tanker, end dem der kom ud. Svære tanker forblev inde i dit hoved, indtil beslutning var truffet. Måske havde noget været nemmere, om du havde kunnet dele også de svære tanker. Mor syntes, det var sært, at du kom og fortalte, at du havde sagt op!

Tiden siden hovedskaden har været svær. For far, og ikke mindst for Valborg. Du sagde engang til Maj: *det er så svært - jeg kan ikke sige det, jeg vil*. Det var det næstsidste, jeg hørte. Vi ved ikke, hvad du hørte, og hvad du kunne rumme. Et lysglimt kom. Jeg havde sagt noget om, at det må have været tomt i Europa, da kaffen ikke var kommet hertil. Så sagde du klart og tydeligt: *de drak øl*. Humoren var der. Og det var det sidste, jeg har hørt dig sige.

Tiden er til at sige tak. Tiden er til at sige farvel. Du har haft et på mange måder stort liv. Om der er et liv herefter? Vi ved det ikke. Nogen tror det, andre ikke. Vi kan i hvert fald sige dig tak for det, du har haft og delt med os. Tak, far.

Viggo Jonassen

Ved Otto Jonasens bisættelse, 8. februar 2003.